

UDK 911.3:312 (497.13)

Primljeno (Received): 5. 10. 1992.

Prihvaćeno (Accepted): 10. 12. 1992.

Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

DEMOGRAFSKA OSNOVA I RAZVOJ ŠIBENSKE REGIJE

MLADEN FRIGANOVIĆ

Posebnost položaja Šibenika i njegove regije. Prostorna i populacijska pulsacija regije o pojasu prožimanja sjeverne i srednje Dalmacije u južnoj Hrvatskoj. Smještaj između dviju dinamičnijih regija, zadarske na sjeverozapadu a splitske na jugoistoku, uzrokuje stežnjenost i stanovito zaostajanje u promjeni broja i sastava pučanstva. To je ogledalo gospodarskog zaostajanja šibenske regije u kojoj je najdinamičniji nodalni prostor. Rat 1991-1992. unio je strahovit poremećaj u naseljenosti i djelatnosti, te u životu općenito ovog dijela južne Hrvatske. Stoga su hitne i nužne nove detaljnije strukturne analize na osnovi rezultata popisa pučanstva 31. III. 1991.

Contemporary Demographic Features of the Area of Šibenik

Spatial and demographic changes in the area of Šibenik have been influencing by contemporary demographic and economic processes in south-Croatian regions of Northern and Central Dalmatia. Geographical position of the area between two more dynamic areas of Zadar at north-west and Split at south-east, has been causing a slight lagging in terms of population increase and demographic features of considered population in general. The most prosperous part of the area is coastal zone. There have been determined a great disturbance in number, distribution and economic life of considered population during the war 1991-1992. Hence, new detailed structural analyses of population, based on census 31 March 1991, are supposed to be necessary.

Prostor i vrijeme su konstante naseljenosti

Prostor i vrijeme uokviruju, prirodna osnova utemeljuje, a čovjek razvija ili razbija (ne)naseljenost. Način, oblik i gustoća naseljenosti te posvemašnja djelatnost ljudi razvijaju se prožimanjem zemljopisne osnove i gospodarske nadgradnje.

Kad je riječ o šibenskoj regiji, vrlo su značajne njezina prirodna (krška) podloga s oazama plodnog tla, smještaj u širem otočno-obalnom i zagorskom području. Ali su isto tako značajne gospodarske, naseobinske, demografske i opće društvene posebnosti u sklopu sjeverne i srednje Dalmacije s jednim od najvažnijih geoprometnih koridora iz unutrašnjosti hrvatskog prostora.

Regija je prostor koji pulsira

Šibenska je regija, kao i svaka druga regija, prostor koji pulsira. Širi se i suzuje ovisno o društvenim, gospodarskim, političkim i drugim silnicama u prostoru i vremenu. Šibensku regiju određuje izrazita prožetost na prijelazu iz brežuljkaste (humačke) sjeverne Dalmacije u brdovitu, kadšto planinsku srednju Dalmaciju. S druge strane, šibenska je regija prijelaz iz gornjačko-zagorskog (brdsko-planinskog) u obalno-otočni (labirintski kopneno-morski) pojas.

Šibensko je područje inače u zemljopisno-matematičkom središtu hrvatskog primorja od Savudrije do Prevlake. Ono je u jednom od najprirodnijih koridora kopnena zaleđa i mora. Tu je i najistureniji dio hrvatskoga kopna u duboki Jadran (rt Ploča). Tu

je i najusitnjeniji arhipelag i najuvajeniji zaljev našeg mora prožet s naj-slikovitijom tekućicom istočno-jadranskoga krša. Tu su, kao nigdje u Europi, na malom odstojanju dva nacionalna parka. Tu je i najstariji grad koji podigoše Hrvati na istočnoj obali Jadrana. To je, dakako, djelić mogućeg podsjetnika o prirodnim posebnostima šibenskog prostora koji je privukao čovjeka još u predpovijesti (Friganović, 1961).

Šibenski je kraj prostor prirodnih prednosti

Kraj je imao za prvotna ljudska staništa izvor-vodu, drvo, ispašu, plodno tlo u zaštićenim udolinama i dobre vidikovce za nadzor i obranu u labirintu kopna i mora. Mogućnost obrane bila je odlučujuća i ona se potvrđivala od daleke prošlosti do dana današnjeg. Nije slučajno nastao Skradin tamo gdje jest (*Scardona*), niti je slučajno nastao Knin (*Teninium*) tamo gdje jest, kao ni znatno mladi Drniš (*Dernis*) tamo gdje jest. Nije ni Šibenik (*Sicum*) nastao slučajno na visokoj vidilici i lako branjenu humcu s kojeg se uokolo moglo promatrati more i kopno. Prema svemu tome, nije slučajno nastala i tu se razvila jezgra prve hrvatske države koja je našla podobnu prirodnu osnovicu za tadašnji život i razvoj. Tu se prožimala kontinentska s maritimnom civilizacijom. Stočarstvo, ratarstvo i pomorstvo zarana su bili temelj drevne hrvatske države u trokutu Nin - Knin - Solin (Friganović, 1976).

Novo vrijeme, da preskočimo mnogo povijesti, donijelo je nastavak sta-

rog i novinu novog prožimanja s etnosima koji su se kretali i nailazili u taj dio jugoistočne Europe. To su pratila (ne)razumijevanja s onim što je zatečeno u naseljenosti, gospodarstvu, kulturi i načinu života. Više tiha nego bučna osporavanja zatečene baštine kadšto su, kao danas, buknuła svom silinom razaračkog nagona pothranjivanog lažnim mitom i etnocentризmom. *Na (ne)sreću živimo u vremenu koje će napokon te zablude razjasniti i postaviti uvjete zapadnog civilizacijskog življenja s puno nade u napredak.*

(Ne)sporazum u razvoju

Pučanstvo je bitan činitelj u miješni prostora i življenja u njemu. Ali, stanovništvo je u isti mah i posljedica događanja u prostoru i vremenu. Otuda složena međuzavisnost prirodnih i društvenih sastavnica, pa se stanovništvo mijenja neposrednim i posrednim utjecajima svekolikih činitelja. Pri tome je vrlo važna poduzetnost pojedinaca i skupina koje, koristeći razinu razvijenosti, vrlo učinkovito mogu utjecati na pulsaciju i život prostora. *Ako se ne postigne jednoduš-*

nost, onda dolazi do (ne)sporazuma i zaostajanja u razvoju.

Što je šibenska regija danas?

Regija je (ne)definiran i rastezljiv pojam. U svakom slučaju, ona je pulsirajućeg dometa koji, međutim, ima svoje čvorište (nodus). Ovdje je to čvorište Šibenik, koji svojim centralitetom nadilazi centralitet susjednih općinskih središta. Stoga se ta središta sa svojim gravitacijskim područjem mogu prikloniti većem središtu s odgovarajućom podjelom uloga. U položaju prema sjevernoj i srednjoj Dalmaciji i njihovim središtima, šibenska bi regija obuhvaćala prostor triju općina (Drniš, Knin i Šibenik) s prirodnom gospodarskom pulsacijom i prožimanjem prema benkovačkom, biogradskom i trogirskom kraju. Prema tome, regiju valja shvatiti i objašnjavati kao dinamičnu a ne statičnu prostornu kategoriju u kojoj sastavnice nalaze vlastiti životni probitak i međusobno razumijevanje.

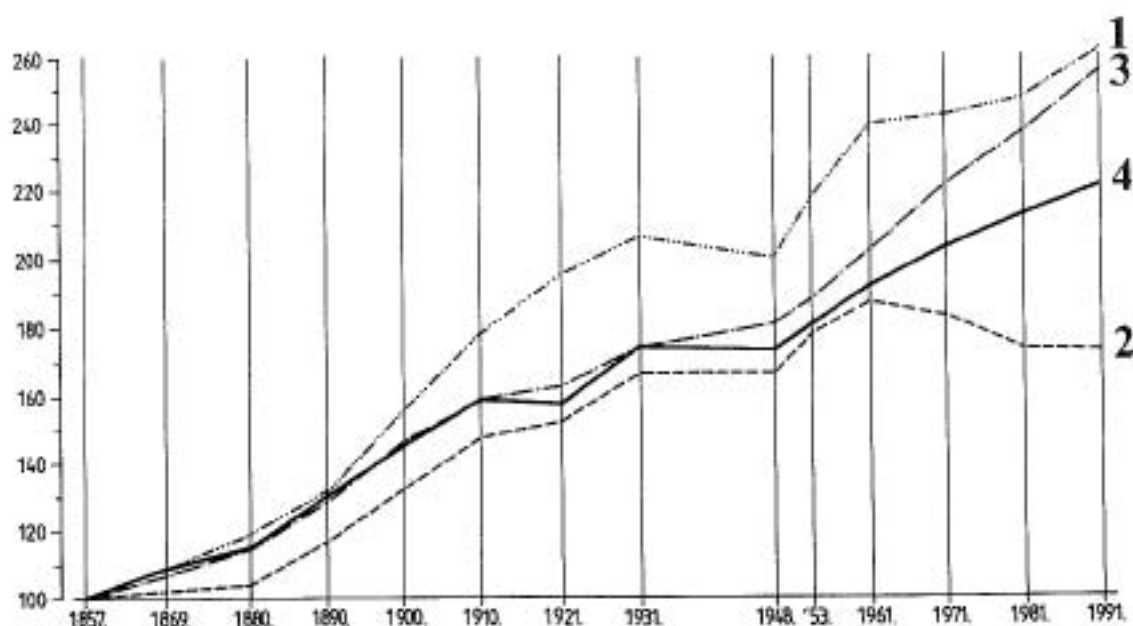
Neki od temeljnih demografskih pokazatelja šibenske regije (uvjetno uzete) bili bi ovi:

Tab. 1. Površina, stanovništvo i udjeli u Dalmaciji i Republici Hrvatskoj 1991.g.

Tab. 1. Area, population and shares in Dalmatia and Croatia 1991.

Regija Općina	Površ. km ²	Stanovništvo 31.III.1991.g.				% Dalmacije		% Hrvatske	
		Apsolutno	St/km ²	% pov.	% st.	pov.	stan.	pov.	stan.
Šibenik	2939	150929	51.4	100	100	20.5	15.9	5.2	3.2
Drniš	840	24157	28.8	28.6	16.0	7.1	2.6	1.5	0.5
Knin	1079	42337	39.2	36.7	28.1	9.2	4.4	1.9	0.9
Šibenik	1020	84435	82.8	34.7	55.9	8.7	8.9	1.8	1.8

Izvor: Popis stanovništva 31.III.1991. Dokumentacija 881, RZS RH, Zagreb, 1992
Statistički godišnjak RH, Zagreb, veljača 1992.

Sl. 1. Pokazatelj promjene broja stanovnika općine Šibenik, regije Šibenik, dalmatinske makroregije i Republike Hrvatske 1857-1991.(1857=100)

Fig. 1. Indices of the Population number in District and Region of Šibenik, Dalmatia and Croatia 1857-1991(1857=100)

Radi se, dakle, o prostoru koji zahvaća petinu Dalmacije i približno šestinu njezina stanovništva, te dvadesetinu površine i otprilike tridesetinu stanovništva Hrvatske 31.III.1991. Znači da je regija gustoćom naseljenosti oko 20% slabija od Dalmacije i približno 30% slabija od Hrvatske. Međutim, unutar regije znatne su razlike u napučenosti šibenske i ostalih dviju općina. Polarizacija je očita i uglavnom je posljedica veće okupljenosti stanovništva u Šibeniku. *Šibenski je dio napučeniji od Dalmacije i gotovo je na razini Hrvatske.* (Friganović, 1962.)

Spori rast naseljenosti regije

U retrospektu s raspoloživim i dosta pouzdanim podacima razdoblja 1857-1991.g. očituje se zaostajanje napučenosti šibenske regije, posebice

drniškog i kninskoga kraja. Šibenski dio regije, međutim, pokazuje brži porast nego Dalmacija i Hrvatska (1857-1991.g. pokazatelj porasta je 2,61 pučanstva šibenske općine, 2,54 Dalmacije i 2,20 Republike Hrvatske). Otuda zaključak: *šibenski je dio regije nasebinsko žarište triju općina.*

Lančani pokazatelj promjene broja stanovnika u međupopisnim razdobljima nakon drugog svjetskog rata nuka na neke dodatne tvrdnje (tablica 2).

Šibenska regija ima gotovo zapanjujući zastoj rasta stanovništva u posljednjih četrdesetak godina. Ali je rast stanovništva šibenske općine čak iznad rasta Hrvatske, a ispod rasta Dalmacije. Potonji je podatak znakovit i značajan za šibenski prostor, pa bi trebao poslužiti kao povod za ispravljavanje trenda (Friganović, 1987.).

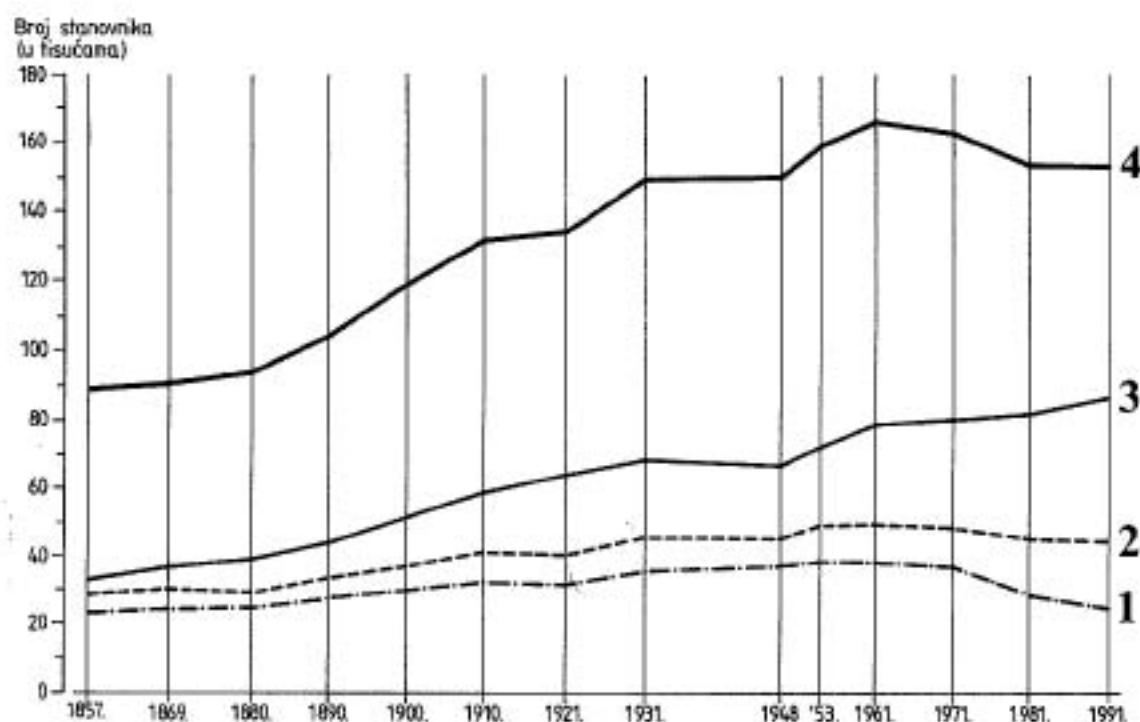
Tab. 2. Pokazatelj promjene broja stanovnika 1948-1991.

Tab 2. Index of population growth by intercensus periods 1948-1991.

	1948-1953	1953-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991	1991/1948
Općina Šibenik	1.08	1.09	1.02	1.02	1.06	1.29
Regija Šibenik	1.06	1.05	0.97	0.94	1.00	1.03
Dalmacija	1.06	1.07	1.10	1.06	1.08	1.43
Republika Hrvatska	1.04	1.06	1.06	1.04	1.04	1.27

Općina Šibenik se još nekako drži u poredbi s republikom, ali zaostaje za Dalmacijom. Malo je utješno što nadvisuje ionako izrazito depopulirajuće prostore drniške i kninske općine, jer su to krajevi koji čine dio egzodusnog tijela Hrvatske. A loše performance populacijske dinamike vrlo su karakteristične za prijeratnu, međuratnu i poslijeratnu

Hrvatsku. U populacijsko-dinamičnom smislu regija je, dakle, lošija od lošeg. I kao što slaba dinamika pučanstva zabrinjava Republiku Hrvatsku, tako još lošija dinamika pučanstva zabrinjava šibensku regiju. Jer, pulsiranje stanovništva upućuje na odgovarajuće pulsiranje gospodarstva i razvoja (Wertheimer-Baletić A., 1991.).

Sl. 2. Stanovništvo općina Drniša, Knina i Šibenika te regije Šibenika prema popisima 1857-1991.

Fig. 2. The Population in Districts of Drniš, Knin and Šibenik and of its Total 1857-1991.

Zaostajanje za Zadrom i Dubrovnikom

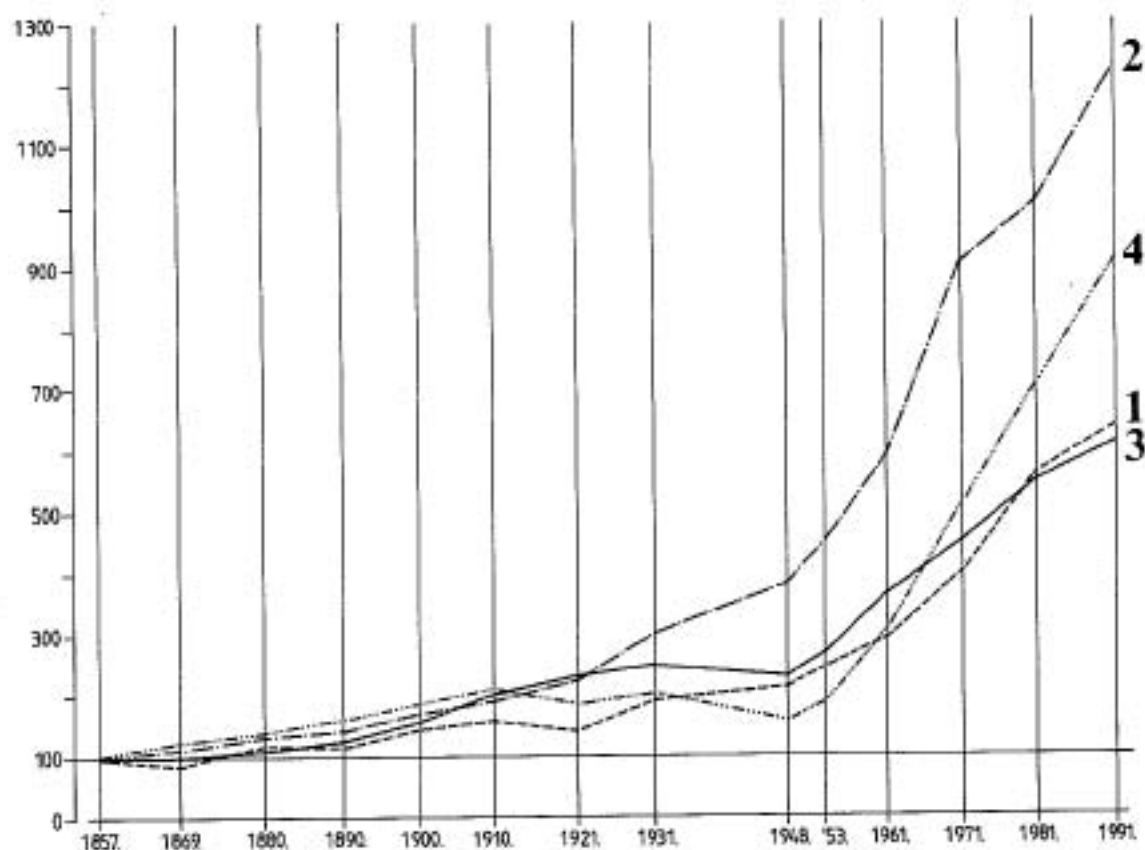
U poredbi samoga Šibenika s Dubrovnikom i Zadrom, njegove općine s njihovim općinama i njegove regije s njihovim regijama očituju se slabosti populacijske dinamike Šibenika, općine i regije. I to unatoč nabrojenim pogodnostima prirodne osnove šibenskog područja, te njegovih geoprometnih prednosti.

Označimo li broj stanovnika 1857. g. kao 100, onda sve do 1921. g. nije bilo znatnije razlike u kretanju stanovništva triju regionalnih središta (čak ni Splita koji je kasnije nadržastao razinu regionalnog središta). Tek nakon 1921.

g. počinje se Split izdvajati kao oblasno i banovinsko središte, a nakon 1945. kao oblasno i napokon kao središte zajednice općina Dalmacije. Između dvaju svjetskih ratova Zadar je tavorio u enklavi, dok krivulje Dubrovnika i Šibenika pulsiraju gotovo se preklapajući. Šezdesetih godina Zadar se izdvaja i naglo raste, dok Dubrovnik (manje) i Šibenik (više) zaostaju brojem stanovništva. A u tome se zrcali snaga njihova gospodarskog razvoja i regionalnog okupljanja.

Snaga regije očituje se u rastu njezina središta

Promotri li se kretanje udjela stanovništva središta u stanovništvu nji-

Sl. 3. Pokazatelj promjene broja stanovnika Dubrovnika, Splita, Šibenika i Zadra 1857-1991. (1857=100)

Fig. 3. Indices of Population number in Dubrovnik, Split, Šibenik and Zadar after censuses 1857-1991. (1857=100)

hovich općina i regija, opazit će se da su razlike bile male sve do pedesetih godina. Nakon toga razlike se povećavaju i u poredbi s ostalima Šibenik zaostaje (tablica 3).

Očita je razlika triju središta u ritmu njihove životnosti kroz populacijski rast. U posljednjih dvadesetak godina najživlji ritam ima Zadar, pa Du-

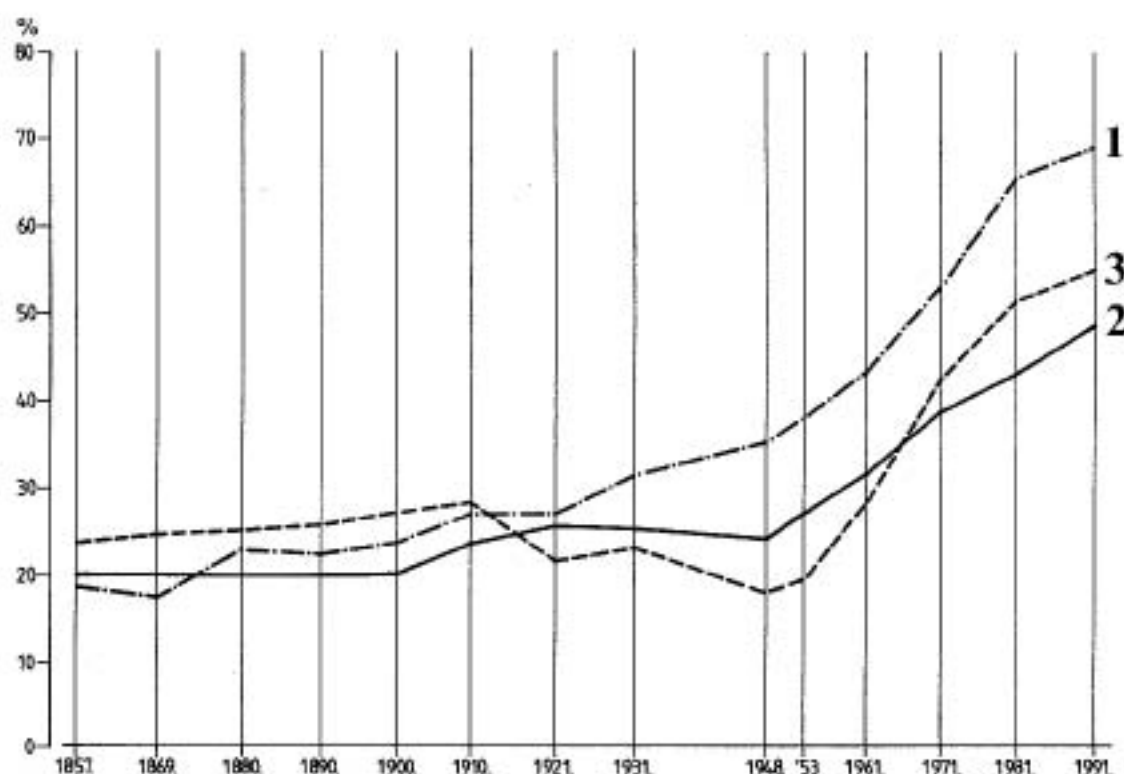
brovnik, dok Šibenik zaostaje. To će potvrditi i naredna poredba (tablica 4).

Šibenik je, u poredbi sa Zadrom, oslabio brojem stanovnika, oslabila mu je i općina brojem stanovnika kao i regija. Očito se činitelji razvoja Šibenika nisu dobro snalazili nakon drugog svjetskog rata. Kao da je prostor Šibenika bio prikovan uz jednoličnu i

Tab. 3. Udjeli stanovništva triju središta u stanovništvu njihovih općina 1857-1991.g.

Tab. 3. Percentages of the centres population in the population of its districts 1857-1991.

	1857	1880	1900	1910	1921	1931	1948	1961	1991	$\frac{1991}{1857}$	$\frac{1991}{1948}$
Durovnik	18.7	22.1	24.4	26.7	26.0	31.7	35.2	43.1	69.6	3.72	1.98
Šibenik	20.3	19.8	21.6	23.5	24.8	25.3	23.3	32.1	48.3	2.38	2.07
Zadar	23.1	26.2	27.3	28.0	22.3	24.1	18.4	28.0	55.9	2.42	3.04

Sl. 4. Udjeli stanovništva Dubrovnika, Šibenika i Zadra u stanovništvu njihovih općina 1857-1991.

Fig. 4. Share of Dubrovnik, Šibenik and Zadar Population in its Districts 1857-1991.

Tab. 4. Omjer stanovništva dvaju gradova, općina i regija

Tab. 4. Ratio of the population of Šibenik and Zadar towns in their district and region population 1900., 1961. and 1991.

	Zadar grad			Općina Zadar			Regija Zadar		
	1900	1961	1991	1900	1961	1991	1900	1961	1991
Šibenik grad	0.69	0.98	0.54	-	-	-	-	-	-
Općina Šibenik	-	-	-	0.87	0.86	0.62	-	-	-
Regija Šibenik	-	-	-	-	-	-	1.25	1.07	0.76

Tab. 5. Stanovništvo starije od 14. godine prema obrazovanju 31.III.1981.g.

Tab. 5. Population older than 14. according to educational level 1981.

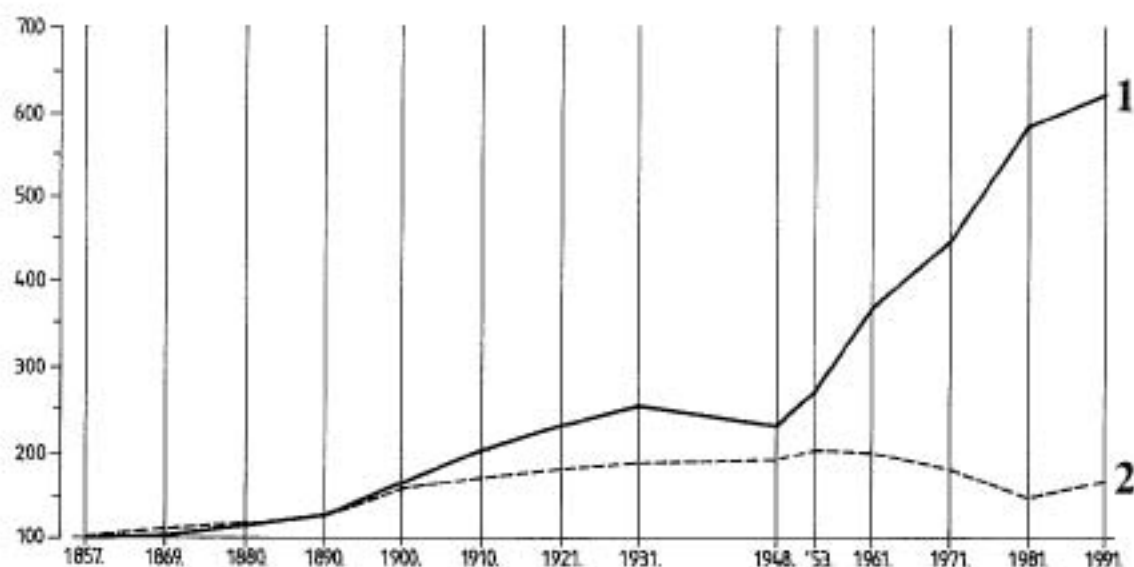
Općina	Bez osn. škole	Nepuna osn. šk.	Puna osn. šk.	Srednja škola	Viša škola	Visoka škola	Nepozn.	Ukupno
Šibenik	15.6	31.8	16.8	29.9	2.7	2.8	0.4	100.0
Zadar	10.7	30.3	20.6	30.6	3.3	4.0	0.5	100.0
Šibenik/Zadar	1.46	1.05	0.82	0.98	0.82	0.73	-	-

nimalo propulzivnu industriju »saveznog značaja« bez razigranosti i šire lepze djelatnosti uz more na što su nukale vrednote što smo ih istakli u određivanju položaja i zemljopisnih vrednota kraja. I višak je mladih naraštaja odlazio u sjeni one latinske poslovice: »*Nemo propheta in patria sua*«. Ali, zato kada ustreba, ponajprije u ratu i sličnim nedaćama koje zadese naš grad i zavičaj, sjetimo se opet one latinske na uzvraću jedne od drevnih šibenskih kuća: »*Recte faciendo neminem timeas*« pa se podmetnemo i isprismo u stilu one narodne; »Kome obojci a kome opanci«. Samo, u mirno doba kao da nas napusti zanos i upornost, pa ne uspijevamo složno koraknuti i zadržati hod s ostalima u gospodarskoj nadgradnji. A fenomen šibenske regije i dalje čekaju. Da li zato, kako neki kažu, što smo u radu

i ponašanju previše izravni pa se ni tu ne držimo isto tako one latinske: »*Si socius mingit, mingas; si non potes mingere, fingas*«. A trebalo bi se i te poslovice pridržavati pa iskoristi prednosti onog što nudi šibenski kraj u kompleksu hrvatskog gospodarstva (tablica 5).

Lošija obrazovna i gospodarska struktura

Nemamo, nažalost, još podatak o gospodarskoj strukturi stanovništva prema popisu 31.III.1991.g. A mnogo se toga promijenilo, okrnjilo i uništilo do danas, pa smo pred stanovitom nepoznanicom i nedoumicom. Jer, što će biti od šibenske regije nakon što ratnički ples susjeda završi? Prisiljeni smo, stoga, poslužiti se podatkom popisa stanovništva od 31.III.1981.g.

Sl. 5. Pokazatelj kretanja broja stanovnika Šibenika i ostalih naselja njegove općine 1857-1991.(1857=100)

Fig. 5. Index of the population alteration in Šibenik and rest of settlements in its district 1857-1991.(1857=100)

Lošija obrazovna struktura stanovništva šibenske općine, da ne spominjemo ostale dvije općine u regiji, očita je u poredbi sa strukturom Zadra. Je li i to jedan od pokazatelja zaostajanja? Možda jest, a možda je

posljedica kasnijeg startanja. Tko zna, valjalo bi temeljitije istražiti.

Pogledajmo sada neki od podataka osnovne gospodarske strukture stanovništva prema djelatnostima (tablica 6).

Tab. 6. Stanovništvo općina Šibenik i Zadar prema glavnim sektorima djelatnosti 31.III.1981.g.

Tab. 6. Population of Šibenik and Zadar districts according the share in main sectors of economic activity 1981.

Općina	Šibenik		Zadar		$\frac{\text{Općina Šibenik}}{\text{Općina Zadar}}$
Ukupno stanovništvo	79844		116174		0.69
Ukupno djelatno u društvenom sektoru	Broj	%	Broj	%	0.72
	24750	100	36364	100	
I. sektor	0.7		2.0		
II. sektor	36.2		40.4		
III. sektor	30.1		23.6		
IV. sektor	19.3		21.8		
Nepoznato	12.2		11.4		

Tab. 7. Prirodno kretanje stanovništva 1961-1990.g. (izvod iz potpunoga godišnjeg niza)
 Tab. 7. Natural growth of population 1961-1990. (natality, mortality, increase per 1000)
 in districts of Drniš, Knin and Šibenik and in Croatia

Općina	natalitet, mortalite i priraštaj na 1000 stanovnika											
	1961.			1971.			1981.			1991.		
	n	m	p	n	m	p	n	m	p	n	m	p
Drniš	22.3	7.4	14.9	13.2	9.3	3.9	10.9	13.9	-3.0	9.0	12.7	-3.7
Knin	22.4	7.2	15.2	15.1	9.0	6.1	13.3	11.4	1.9	12.2	10.0	2.1
Šibenik	18.7	7.3	11.4	14.5	8.6	5.9	14.4	10.6	3.8	11.3	9.8	1.5
R. Hrvatska	17.8	9.1	8.7	14.6	10.1	4.5	14.6	11.1	3.5	11.7	11.0	0.7

Tab. 8. Stanovništvo triju općina i Hrvatske 1981.g.
 Tab. 8. Population according the age group 1981.

Općina	Prema dobi			Prema spolu		
	0-19	20-59	60 ≥	0-39	40 ≥	Σ M:Ž
Drniš	28.6	52.0	19.4	1.223	0.774	0.993
Knin	29.8	54.1	16.1	1.129	0.785	0.964
Šibenik	28.4	55.9	15.7	1.078	0.812	0.956
R. Hrvatska	28.2	57.0	14.8	1.046	0.808	0.938

Tab. 9. Tipovi općega kretanja stanovništva triju općina regije 1961-1991.g.
 Tab. 9. Types of population movement 1961-1991.

Općina	1961-1971.		1971-1981.		1981-1991.	
	Trend	Selidbena bilanca	Trend	Selidbena bilanca	Trend	Selidbena bilanca
Drniš	Depopulacija	-15.7%	Izrazita depop.	-23.0%	Izumiranje	-11.0%
Knin	Depopulacija	-15.1%	Izrazita depop.	-11.3%	Depopulacija	-5.3%
Šibenik	Emigracija	-5.6%	Emigracija	-3.7%	Imigracija	3.2%

Mada je ovaj podatak vrlo općenit i zastario, ipak se naziru razlike u strukturi doskorašnjeg društvenog sektora dviju općina.

Iz toga se, naravno, može izvesti odgovarajuća pretpostavka o učinkovitosti strukture. No, grosso modo, razlike nisu baš znakovite. Za pouzda-

niji zaključak trebala bi obuhvatnija i suvremenija raščlamba podataka.

Prirodno kretanje stanovništva (nije u skladu s gospodarskim razvojem. Jer, pokazuje osobine razvijena zapadnoeuropskog društva prema kojem ovaj kraj dosta zaostaje. Takav trend je ispred društvene i gospodar-

Tab. 10. Smrtnost dojenčadi 1971-1987.g. (izvod iz godišnjeg niza)

Tab. 10. Infant mortality rates 1971-1987.

Općina	1971.	1981.	1987.	1987/1971.
Drniš	29.6	19.5	18.8	0.64
Knin	24.2	27.5	12.8	0.53
Šibenik	19.3	12.1	12.0	0.62
Hrvatska	29.5	18.9	14.0	0.47

ske razvijenosti i smatra se stoga vrlo nepovoljnim. To vrijedi za šibensku regiju i za Hrvatsku (tablica 7).

Slično je i sa sastavom stanovništva prema dobi. Vrlo je star i nepovoljan sastav s oslabljenim temeljem. Obnova će biti otežana, osobito u uvjetima kada se ne može osjetnije materijalno podupirati. Unatoč tome, obnova viših stopa prirodnog priraštaja nacionalna je i gospodarska zapovijed.

Sastav stanovništva prema spolu je nešto povoljniji, ali će ga osjetno okrnjiti ovaj nemili rat. U normalnim uvjetima duljeg mirnodobskog razvoja sastav prema spolu je uglavnom izjednačen. Poremećaj prirodnog omjera obično upućuje na neko nenormalno zbivanje (rat, neka druga društvena pošast ili prirodna nepogoda, različita selidba i drugo). Tako je i ovdje. Preteže žensko nad brojem muških stanovnika, ali su razlike u ovisnosti o dobi i ne bismo mogli kazati da je znatnije poremećena. Ipak, *dobnim sastavom brazde posljedice prohujala rata, a sastavom po spolu još i diferencijalna emigracija* (tablica 8).

Sve što je dosad spomenuto o kretanju stanovništva prema popisima, priraštaju, dobnom i spolnom sastavu sažima se u tipu općeg kretanja. *Tipovi*

općega kretanja stanovništva svojevrсно su ogledalo društvene i gospodarske pulsacije prostora (tablica 9).

Glavnina regije, dakle, depopulira: ima negativnu migracijsku bilancu u posljednjih trideset godina. Međutim, *prostorne su razlike očite:* drniški kraj postaje sve izrazitiji prostor depopulacije s trendom k izumiranju u posljednjem međupopisnom razdoblju; kninski kraj sputava izrazitu depopulaciju, dok je šibenski dio regije jedini s pozitivnom migracijskom bilancom osamdesetih godina. Potonje ohrabruje, jer se time naviješta povoljan populacijski učinak gospodarskog razvoja i suvremena vrednovanja šibenskog primorja.

Pozitivan proces lijepo se vidi iz trenda smrtnosti dojenčadi koja se smanjuje. No, to ne mora uvijek biti posljedica gospodarskog boljitka, koliko općeg medicinskog, znanstvenog i organizacijskog napretka. Bilo kako bilo, *niska nas stopa smrtnosti dojenčadi približava razvijenom svijetu* (tablica 10).

Uz sve što je dosada istaknuto i što upućuje na (ne)povoljnost procesa naseljenosti pučanstva, svi dijelovi regije, posebno zagorski, suočeni su s golemim razaranjem i tegobama koje

izlaze iz gospodarskog zastoja i posvećmašnje poremećenosti života. Ti su događaji u 1991. i 1992. g. bili tako siloviti da će mnogo od kazanog morati biti podvrgnuto poslijeratnoj raščlambi i ocjeni. Nedao Bog da ta ocjena bude gora od pretpostavljene. A mogla bi biti, jer rat još nije završen. U svakom slučaju odstupanja nema, pa niti u obnovi pućanstva koje je temelj svakog života. A o tome, nažalost, često ne mislimo dovoljno.

Zaključak

Prostor i vrijeme su konstante napućenosti ali svaka regija pulsira. Šibenska je regija prostor prirodnih prednosti, ali sa stanovitim nesporezumima u dosadašnjem razvoju. Šibenska regija je pomalo stiješnjena između zadarske i splitske. To se očituje u odrazu na sporiji rast njezina pućanstva. U tom pogledu osjeća se

zaostajanje za Dubrovnikom i Zadróm. To se odnosi i na sam Šibenik, jer se razvoj regije zrcali i u rastu njezina ćvorišta. Vlačni dio regije ima slabiju obrazovnu i gospodarsku strukturu od susjednih regija, primjerice zadarske. Prirodno kretanje (priraštaj) nije u skladu s težnjama u gospodarskom razvoju. Slično je i sa sastavom stanovništva po dobi, dok sastav po spolu nije bitno lošiji nego u Hrvatskoj (ali koja inaće ima veoma loše populacijske performance). Glavnina regije, posebice drniški dio, izrazito depopulira i ćak izumire prema trendu u razdoblju 1981-1991. (s posljedicama rata 1991-1992. stanje će biti još mnogo gore). Ovom kraju, općini Šibenik i regiji valja vratiti oslabljene performance htijenjem svih i uz pomoć svih onih koji smatraju da ovaj kraj nije iskoristio ni dio svojih prirodnih vrednota i društvenih mogućnosti.

Literatura

1. FRIGANOVIĆ, M. (1961): Polja gornje Krke. Geografski institut, Zagreb.
2. FRIGANOVIĆ, M. (1962): Stanovništvo šibenskog primorja. Geografski glasnik, 24, Zagreb.
3. FRIGANOVIĆ, M. (1976): Geografske osnove položaja i razvoja Šibenika. Spomen zbornik o 900. godišnjici, Šibenik.
4. FRIGANOVIĆ, M. (1987): Neseobinsko - ekološke teškoće. Primjer šibenskoga kraja. Zbornik radova simpozija Turizam i prostor. Institut za turizam, Zagreb.
5. WERTHEIMER-BALETIĆ, A. (1991): Problemi determinacije posttranzicijske etape u razvoju stanovništva. »Stanovništvo«, IDN (CDI), Broj XXVIII-XXIX, 1990/91., 45-46. Bgd.

Prilozi

1. Tablica apsolutne i relativne promjene broja stanovnika šibenske općine i regije i Dalmacije 1857-1991.g.
2. Krivulja kretanja broja stanovnika općine i regije Šibenik, Dalmacije i Republike Hrvatske 1857-1991.g. (1857. = 100)
3. Krivulja kretanja stanovnika općina Drniš, Knin i Šibenik i regije 1857-1991.g.
4. Pokazatelj kretanja broja stanovnika Dubrovnika (1), Splita (2), Šibenika (3) i Zadra (4) 1857-1991.g. (1857 = 100)
5. Kretanje udjela stanovništva Dubrovnika, Šibenika i Zadra u stanovništvu njihovih općina 1857-1991.g.
6. Pokazatelj kretanja broja stanovnika Šibenika i ostatka njegove općine 1857-1991.g. (1857 = 100)

Summary

DEMOGRAPHIC BASIS AND DEVELOPMENT OF ŠIBENIK REGION

by

Mladen Friganović

Space and time are the constants of a (presence of) population and so a region pulsates in them. Šibenik region is a space of natural advantages in a part of Southern Croatia. But the mentioned advantages have not been utilized economically, so that the region is behind when compared with the neighbouring ones of Zadar and Split. This status of being behind is reflected in slower growth of the regional centre as the nucleus of the settlement, production and administration of the area of its gravitation. This reflects particularly to natural movement of the population being not of the corresponding dynamics, and this feature protrudes from the framework on the demographic transition as the demographic indicator (in-

dex) of the socially-economic development and the attained degree of progress. The major part of the region depopulates. But this feature is not the consequence of (un)favourable natural movement (fecundity, mortality, and growth?); it is the consequence of emigration («Scattered all over the world, the old seed of Šibenik...» K. Juras). So one of fundamental tasks of the post-war development (The Patriotic War 1991-1992) will be to coordinate the natural basis and the socially-economic directions (lines) with the principles of contemporary development of the coast (littoral) region, within the framework of native and international projection and utilization of the Eastern Adriatics in life of Croatia and Europe.

Dr. Mladen Friganović, red. prof.
Geografski odjel PMF
Hrvatska, 41000 Zagreb
Marulićev trg 19.

Recenzenti:

Dr. Milan Vresk
Mr. Stjepan Šterc